

Ι Π Η Σ

Ἀριστοφάνης Φιλίππου Κυδαθηναίους (448 - 380 π. Χ')

Δὲν χρειάζεται βέβαια νὰ παρουσιάσωμε τὸν Ἀριστοφάνη ἦταν ὁ μεγαλύτερος κοιμικός τῆς ἀρχαιότητος—ποιητῆς καὶ σατιρικός ταυτόχρονα. ἤξερε νὰ σαρκάζει δὲ θεωροῦσε τιποτένιο καὶ ποταπὸ, μὰ καὶ νὰ χαιρέται τὴν ὁμορφίαν, ὅταν κι ὅπου τὴν εὑρίσκει. Γι' αὐτὸ καὶ μερικὰ λυρικά του κοιμῆματα θεωροῦνται ἄν' τὰ καλύτερα τῆς ἀρχαίας μας ποιήσεως. Πρωτοπαρουσιάστηκε (μετ' ἕξνο ὄνομα) στοὺς «Δαιταλῆς» (Συμπουσιαστὲς) καὶ χοροῖδευε τὴ νέα Παυδεία. Μετὰ γράφει τοὺς «Βαβυλωνίους» (πάλι χωρὶς τ' ὄνομά του) γιὰ νὰ χτυπήσει τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Κλέωνος, ποὺ εἶχε ζητήσει ἐνὰ σφαγαῖον ὅλοι οἱ ἄνδρες Μυτιληναῖοι ἀπὸ τὴν ἐφηβικὴ ἡλικία καὶ πάνω» γιὰ νὰ μάθουν νὰ εἶναι, ἄλλῃ φορὰ πιστοὶ στὴν Ἀθηναϊκὴ Συμμαχία. Εὐτυχῶς ὁ Δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἀπέρριψε τελικὰ τὴν πρότασίν του. Ὁ Κλέων τὸν ἔσυρε στὸ δικαστήριον καὶ τῆς ἐσχάτης προδοσίας—χωρὶς (εὐτυχῶς!) νὰ κερδίσει τὴ δίκην. Στὴν ἐπομένῃ κοιμωδίᾳ του («Ἀχορνῆς») ὁ Ἀριστοφάνης πάλι κάνει φιλεργηρικὸ κήρυγμα καὶ μιλεῖ κατὰ τοῦ Κλέωνος—κερδίζει μάλιστα τὸ πρῶτον θραεβίον. Γιὰ πρώτη φορὰ παρουσιάζει μετ' ἑνὸς τὸν Κλέων τὸν «Ἰππῆς», ὅπου «μετ' ἐκπληκτικὸν θάρρος» (P. Harvey) σαρκάζει καὶ γελοιοποιεῖ τὸν Κλέωνα· ἡ κοιμωδία παίχθηκε τὸ 424, ἐνῶ ὁ Κλέων βρισκεται στὸ ἴμιστον σημεῖον τῆς πολιτικῆς του δυνάμεως—μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Σφακτηρίας. Λίγα λόγια καὶ γιὰ τὸν σατυριζόμενον· τὸ ἐπάγγελμα θυροδοβῆνης, ἦταν ἀνθρώπος βίαιος καὶ αἰταρχικός, φίλαρχος καὶ ἴσως ἀκόλαστος ἄς σημειώσωμε ὅμως ὅτι τὸν γνωρίζομε μόνον ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην καὶ τὸν Ἀριστοφάνη, ποὺ ἦταν προσωπικοὶ του ἐχθροὶ ἢ ἀντίπαλοι. Εἶχε βλάβεισι κατακτητικὰς καὶ ἦταν φιλοπόλεμος· συγχῶς του στόχος οἱ στρατηγοί, ὅταν τὰ γεγονότα δὲν συμφωνοῦσαν μετ' ἐ-

Μῆν εἶδες μιά νὰ καλῆ καὶ μιά καλῆν κοπέλλα;
—Γιὰ πὲς μου τὰ σημάδια τῆς, μῆν τύχει καὶ τὴν εἶδα.
—Ψηλόλιγνη ἦταν στὸ κορμὶ κι ἀσπροουδερὴ στὰ κάλλη,
εἶχε τὰ μάτια σὰν ἐλιές, τὰ φρύδια σὰ γαϊτάνι.
—Ἐψεδραῦδος ἐπέρναγα στοῦ Ἄδη τὸ περβόλι καὶ κεῖ τῆς γράφαν τ' ὄνομα μετ' οὐδ' ἀποβαμένους.
Μοῦ εἶπε νὰ πῶ στὸ σπῆτι τῆς, νὰ μῆν τὴν πεμμένον.
(Λὲς καὶ τὸν Ὀμηρικὸ Ὀἴμνο, παραπάνω)

πυθμίεις του. Ἡ μόνη του στρατιωτικὴ ἐπιτυχία (μετ' τὴ βοήθεια τῆς τύχης καὶ χάρις στὴν πονηρία του) ἢ κατάληψη τῆς Σφακτηρίας τὴ νίκη βέβαια τὴν εἶχαν προετοιμάσει ὁ Νικίας καὶ ὁ Δημοσθένης, οἱ στρατηγοί, ἀλλ' εἶχαν ἀπελευθερῆ πού θὰ τὰ κατάφεραν τελικὰ.

Ἡ κοιμωδία ὀνομάσθηκε «Ἰππῆς», γιὰ τὴν τάξιν τῶν Ἰππέων εἶχε πετύχει νὰ κερδίσει μὰ δικαστικὴ ἀπόφαση σὲ βάρος του Κλέωνος. Ἰππεῖς εἶναι κι ὁ χορὸς τοῦ ἔργου. Πρόσωπα: ὁ Δῆμος, γερόντιον ἐν διαλύσει, οἱ δούλοι τοῦ Δήμου Νικίας, Δημοσθένης καὶ Παφλαγόνα, ὁ Κλέων, καὶ ὁ ἀλλατιπώλης (λουκανικῆς) Ἀγοράκιτος. Ἡ σκηνὴ παρουσιάζει τὸ σπῆτι τοῦ Δήμου (τῶν Ἀθηναίων) στὴν Πνύκα.

Βγαίνουν ἀπὸ τὸ σπῆτι οἱ δύο δούλοι, ὁ Νικίας κι ὁ Δημοσθένης, καὶ παραπονοῦνται γιὰ τὴ συμπεριφορὰ ἐνὸς νεότερου δούλου, τοῦ Παφλαγόνα. «Ἄπ' τὴ στιγμὴ πού κόπασε στὸ σπῆτι

οἱ μαῦροι παραγοῖ διαρκῶς τίς τραῦνες». Κι εὐχονται: «αὐτὸς πρῶτος νὰ χαθῆ καὶ μαζὶ του κι ὁ ἄβανέεις του». Μέχρι ὅμως νὰ γίνῃ κάτι τέτοιο, προτιμοῦν νὰ σκεφθοῦν ἄλλῃ, πρακτικώτερη λύση: νὰ δερατετεύσουν ἄπ' τὸν ἀφέντην τους. Φοβοῦνται ὅμως τὴν τιμωρία, ἀν τοὺς πιάσουν, καὶ λένε νὰ παρακαλέσουν τοὺς θεοὺς γιὰ τὴ σωτηρία· οὔτε ὅμως καὶ σ' αὐτὸ συμφωνοῦν—ὁ Νικίας ἐχθρεύεται τοὺς θεοὺς, κι αὐτὸ θεωρεῖ σάν... ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεώς των, ἐνῶ ὁ Δημοσθένης δὲν τοὺς πιστεῖν καὶ προτιμᾷ ν' ἀπευθυνθῆ στοὺς θεατῆς, νὰ πει τὰ βιάσανά τους: ὁ νέος δούλος, «κατεργάτης κι ἀπανωβάτης» κολακεύει τὸ γέρο—Δῆμο, δὲν ἀφῆνει κανένα νὰ τὸν πλησιάσει, πειθεῖ μετ' ἡρησμοὺς τὸ γέρο, σκυφρανεῖ ὅλους τοὺς ἄλλους, δέχνει τοὺς συντροφους του δούλους, ἐπιβάλλει καὶ παίρνει δῶρα. Οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ τοῦ ξεφύγουν· ὁ Παφλαγόνας ἐστὶν Πύλο τὸ ἕνα πόδι του παταεῖ καὶ τὸ ἄλλο μετ' στὴ συναξὴν τοῦ δήμου· καὶ ἔτσι ἀνοχτὰ ὅπως ἔχει τὰ κανιά του εἶναι... (διαγράφονται μερικῆς λέξεις) ...τὰ δύο του χέρια μέσα στὴν Αἰτωλία, κι ὁ νοῦς του στοὺς Κλωπίδες».

(εἶναι φανερὸ τὸ καλαμπούρι ἐδῶ· ἡ Αἰτωλία θυμίζει τὸ ρ. αἰτῶ, καὶ οἱ Κλωπίδες—δηλ. ὁ δῆμος τῶν Κλωπιδῶν—τὸ ρ. κλέπτω).

Σκέφτονται μήπως δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύση λυτρωτικὴ, παρὰ νὰ πεθάνουν λεβέντικα, σάν τὸ Θεμιστοκλῆ (λέει ὁ Νικίας), πίνοντας αἷμα ταύρου. «καὶ γιὰτ' ὄχι κρασί;» ρωτᾷ ὁ Δημοσθένης· καὶ προσθέτει:

«Σάν πιεῖ, κανεῖς,

πλουτίζει, βγάξει πέρα τις δουλειές του, κερδίζει δίκες, κολυμπά στα πλούτη κι εγυεργετεί τους φίλους». Καί πείθει τὸ Νικία νά μπει στὸ σπίτι, νά κλέψει κρασί. Κι ὁ Παφλαγόνας;

«Μάσπησε γαλέτα,

πὺν βγήκε στὸ μεζάτι, ὁ ἀλιτήριος, καί τώρα, μεθυσμένος, ροχαλιζει μὲς στὶς προβιές ἀνάσκελα».

Τὸ κρασί κάνει τὸ θαῦμα του κι ὁ Δημοσθένης ἐμπνέεται: νά κλέψουν τοὺς χρησμούς τοῦ κοιμισμένου Παφλαγόνου. Ὁ Νικίας ξαναγυρνᾷ μ' ἕνα χαρτί στὸ χέρι: «Ὅλο ροχαλητὸ καί πρίτσι πρίτσι

ὁ Παφλαγόνας τὸν ἱερὸ χρημὸν του, αὐτὸν πὺν φύλαε πὺν καλά ἀπ' τοὺς ἄλλους, τὸν ἔκλεψε ἔτσι, δίχως νά μὲ νοιώσει».

Οἱ χρησμοὶ σωστά εἶχαν προβλέπει πὺν θὰ κυβερνήσει τὴν Ἀθήνα ἕνας πολητὴς στουπιῶν (ὁ Εὐκράτης), κατόπι ἕνας προβατέμπορος (ὁ Λυσικλής) καί μετὰ ὁ βροντερόφωνος βυροσοδένης, ὁ Παφλαγόνας (Κλέων) κι αὐτὸς ὅμως θὰ νικηθεῖ ἀπὸ ἕνα λουκανικᾶ νά τον μάλαστα πὺν περνάει στήν ὥρα.

Ὁ νέος ἡγέτης θὰ ξεπεράσει σὲ ἀδιαντροπιὰ τὸν Κλέωνα, κι ἔτσι θὰ τὸν νικήσει ὁ Δημοσθένης τοῦ περιγράφει τὴν δόξα πὺν τὸν περμένει:

«Ἐσὺ ἀρχηγὸς ἐτούτων ὄλων θὰ εἶσαι, τῆς ἀγορᾶς, τῶν λιμανιῶν, τῆς Πνίνας»
στά πόδια σου ἢ Βουλή, μὰ σκόνῃ ἐμπρός σου

οἱ στρατηγοὶ θὰ δένεις καὶ θὰ εἰχνεῖς στή φυλακῇ καί...» (Ἀκολουθεῖ κάτι ἀκατάλληλο γιὰ ἀνηλίκους, πὺν δὲν εἶναι βέβαια καί τὸ μόνο).

Καί μετὰ: «Λοιπὸν δὲν εἶσαι ἐσὺ μακάριος; μὲ τὸ ἔνα μάτι κοίτα τὴν Καρία καί μὲ τ' ἀριστερὸ τὴν Καρχηδόνα».

Ἄγοράκριτος: «Μωφέ μακάριος, ἀν ἀλληθωρίσω!»

Τὰ προσόντα γιὰ κάτι τέτοιο τὰ ἔχει ὁ Ἄγοράκριτος: εἶναι χωρὶς χαρακτηριστὰ καὶ ἀπὸ οἷ τῆς καμιάς ὥρας. Ἄπὸ γράμματα;

Ἄγορ.: Ἔξερω λίγα... μὰ κι ἐκεῖνα σάτρα πάτρα»

Δημ.: «Τὸ μόνο σου κακὸ πὺν κάτι ἔξερεις»
Γιὰ νά τὸν πείσουν, τοῦ διαβάζουν τὸ χρησμὸ.

«Ὅταν θάρθει ἕνας καιρὸς πὺν αἰμοδόρικο μπουφικὸ φίδι (λουκανικὸ)

τομαραϊτὸς γαμψονόχης στὸ ράμφος σφιχτὰ θὰ τ' ἀράξει,

τῶν Παφλαγόνων πὰ τότε σκορπᾷ ἢ σκορδαλιὰ καί τελειώνει,

καί σὲ πατσάδων ὁ θεὸς, πουλητὴς τρανὴ δόξα χαρίζει,

ἔξω ἀν λουκανίκα αὐτοὶ προτιμῶνε νά πάνε νά πλουτῶνε».

Τὸ λουκανικὸ (ὁ ἀλλαντοπᾶλης δηλ.) θὰ νικήσει τὸν τομαραϊτὸν (τὸν Κλέωνα). Ὅσο γιὰ τὸ πᾶς θὰ κυβερνήσει, ἢ συμβουλιὴ τοῦ δούλου - στρατηγοῦ εἶναι:

«Ὡ, τι κάνεις, αὐτὸ κάνε»

ὄλα ἀνακατόνε τα,...πάτσιε τα».

Ὁ Ἄγοράκριτος διατάζει: «Ὅλοι οἱ πλούσιοι τὸν φοβούνται καί τὸν κοσμάκη ριπιτὶ τὸν πάει»
Πῶς λοιπὸν θὰ τὰ βγάλει πέρα; Μὰ ὁ Δημοσθένης ὑπόσχετα τὴ σύμπραξη χίλιων ἱππέων, πὺν μισοῦν τὸν Παφλαγόνου, τῶν χρηστῶν πολιτῶν καί τῶν θεατῶν πὺν εἶναι ἔξυπνοι. (Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Ἀριστοφάνης μᾶς λέγει — μὲ τὸ στόμα τοῦ Δημοσθένους — πὺν κανεῖς τεχνίτης δὲν εἶχε δεχθεῖ νά κάμει τὴ μάσκα του τὴ θεατρικῇ, ἀπὸ φόβον μὴν ὁ Κλέωνας ἐδικηθεῖ). Νά τον ὅμως ὁ Παφλαγόνας, ὁρμᾷ ἐκείνη τὴ στιγμή στή σκηνή...

Καί βλέπει καχύποπτα καί θυμωμένα γύρω του συνομότες: ὁ Δημοσθένης ἔπινε σὲ χαλκιδεῖκο ποτήρι, ἄρα συνομοτεῖ μὲ τὴ Χαλκίδα. Τοὺς ἀπειλεῖ μὲ ὕψος προσήχον στήν προσωπικότητά του: «Κι οἱ δύο σας τὸ θάνατο, βρομάρηδες, θὰ βρῆτε».

Ὁ Ἄγοράκριτος δειλιάζει, κάνει νά φύγει: μὰ ὁ Δημοσθένης τὸν συγκρατεῖ πάνω στήν ὥρα μπαίνουν κι οἱ Ἴππεις καί χυμοῦν στὸν Παφλαγόνου.

«Βάρα τὸν ἀχρεῖο, γιὰ βάρα κι εἶναι τοῦ ἱππικῶν ὁ ἐχθρὸς,

κι ἀιτονόχης καί ρουφήχτρα φόρων, Χάρυβδη ἀπαργῆς,

κι εἶναι ἀχρεῖος, ἀχρεῖος, ἀχρεῖος» χίλιες θὰ τὸ πᾶ φορές,

γιατὶ ἀπ' τὸ πρωτὸ ὡς τὸ βράδυ κάνει ἀχρεῖοι-τες πολλές.

Βάρα, χτύπα, τάραξέ τον, βάλ' τον μπρός, κοπάνα τον

σὲ βοηθοῦμε, χίμα, σκοῦξε, φτύς τον τὸ σιαμέρο!

καί τὸ νοῦ σου μὴν ξεφύγει: ἔξερε δὰ ὄλα τὰ στενά...».

Ὁ Παφλ. ἀπευθύνεται στοὺς δικαστές, πὺν ἢ πολιτικῇ του τοὺς ἔχει εἰνοήσει, καί ζητεῖ βοήθεια — μὰ οἱ Ἴππεις παρουσιάζουν λεπτομερειακά ὄλες τὶς λαβιτούρες του. Ὁ Παφλ. προσπαθεῖ ν' ἀμυνθεῖ μὲ γροθιές, μὰ τὴν τέχνη τὴν ξέρει κι ὁ Ἄγοράκριτος. Οὔτε κι ἡ ἀγρία του φωνή» τὰ καταφέρνει νά φοβίσει τὸν Ἄγοράκριτο. Θὰ τὸν καταγγελεῖ λοιπὸν ὁ Κλέων

«πὺν αὐτὸς ὁ πατσατζῆς

στέλνει, στὰ κρυφά, πατσάδες στὰ καρδιά

τὰ ἐχθρικά».

(«Παλιὰ μὸν τέχνη, κόσκινο» — οἱ συκοφαντίες κατὰ τὸν ἀντιπάλου, πὺν συνεργάζονται μὲ τὸν ἐχθρὸ, ἦταν παλιὰ μέθοδος τοῦ Παφλαγόνου). Κι ὁ Ἄγοράκριτος τὸν καταγγέλλει: «Τούτος μὲς στὸ πρυτανεῖο τρέχει μὲ ἄδεια τὴν κοιλιά

καί, ὅταν βγαίνει εἶναι γεμάτη».

Ἄπειλές βρωσιές, κατάρες, κρηνγές

(«Θὰ σὲ γδάρω σὰ σκυλοτόμαρο» — Θὰ σ' ἀντεροτυλίξω μ' ἀγροτεῖες), οἱ δύο τους συγχοινοῦνται σὲ ἰκανότητες: «Πέες, ὅπως ἐγὼ, πὺν εἶσαι κλέφτης» κτλ. Ὁ Χορὸς ἐπεμβαίνει καί μὲ χαρακτηριστικὰ εἰκόνες διαγράφει τὴν πολιτικῇ τοῦ Κλέωνος:

«ἀπ' τὸ θράσος σου γεμάτη εἶν' ὄλη ἡ γῆ...
λασκοκουνάλα, πού ὄλη
ἀνιστάτωσες τὴν πόλη...
κα ἀπ' τῆς Πνύκας μας τοὺς βοράχους ὄλο στή-
νεις

γιὰ δασίματα καρτέρι
σάν ψαράς μετὸ πεζόβολο στό χέρι».

Κι ὁ Ἀγοράκριτος διηγείται τίς παλιές ἐ-
παγγελματικές πονηρίες τοῦ ἀντιπάλου του·
πῶς πουλοῦσε σκάφτα δέρματα. (Τὴν ἐποχὴ
βέβαια ἐκείνη τὰ επαγγέλματα δὲν ἦταν τόσο
ἐξειδικευμένα· ὁ θυροδόφνης ἦταν καὶ μπαλω-
ματῆς καὶ παπουτῆς, ὁ λουκανικῆς ἦταν καὶ
πατσιτζῆς). Τώρα ὅμως βρῆκε τὸ δάσκαλό
του ἀπὸ ἕνα... χειρότερό του. Αὐτὸ προτρέπει
κι ὁ Χορός τὸν Ἀγοράκριτο:

«Πῆρες κι ἐσύ τή... μόρφωση τῶν τωρινῶν
σπουδαίων
δεῖξε πὼς σεμνὴ ἀγωγή καμιά δὲν ἔχει ἀξία.
Στὴν συμπλοκὴ πού ἀκολουθεῖ, ὁ Ἀγοράκρι-
τος πέφτει πάνω στὸν Παφλαγόνα:

Παφλ. «Θὰ σκάσω, εἶν' ἀνυπόφορο».
Δημοσθ. «Καλὲ, ἄσ' τονε, παρακαλῶ, καλὲ
ἄσ' τονε νά... σκάσῃ». Κι οἱ δύο ἀνταγωνί-
στες κοιτάζουν γιὰ τίς ικανότητές των (κυρί-
ως στό φαί) καὶ ἀπειλοῦν μὲ ἐκφράσεις μπρά-
βων καὶ μαχαροβγαλτῶν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο
(«Θὰ σοῦ ἀργάσω τὸ πετσί» — «Θὰ σὲ κάμω
κιμῶ»):
Νέες ἐνθαρρύνσεις τοῦ Χοροῦ στὸν
Ἀγοράκριτο:

«ἂν ἀπ' τὴν πρώτη
τὸν μουδιάσεις, ἀπ' τὸ θράσος του ἀποκάτω
θὰ βρεῖς ἕνα φοβιτάσῃ»
τὸν ξέρω ἐγὼ καλὰ τὸν κατεργαρή».

Δημοσθ. «Κι ἐνῶ τέτοιος ἦταν σ' ὄλη του
τὴ ζωὴ, πέρασε γιὰ σπουδαῖος, πού ξένο πῆγε
καὶ δρεπάνισε καρπὸς». Ἐννοεῖ τὴν Πύλο, ὅπου
ὁ Κλέωνας κέρδισε νίκη ἐτοιμασμένη ἀπ' τὸ
Δμοσθένη καὶ τὸ Νικία. Ναι, ἀπαντᾷ ὁ
Παφλ., θὰ σᾶς νικήσω, γιατί σᾶς ἔσπερνάω
σ' ἀδιαντροπιά. Μὰ κι ὁ Ἀγοράκριτος διηγεί-
ται πὼς μικρὸς ἔκλεβε τὸ κρέας, τὸ κρυβε στό
χιτῶνα του, κι ὀρκιζόταν πὼς δὲν ξέρει τίποτα.
Παφλ. «Ἐγὼ σάν ἄγρια πάνω σου θὰ πέσω
ἀνεμοζάλη
κι ὄλα, στεριά καὶ θάλασσα, βαριά θὰ συν-
ταράξω»

Ἀγορ. «Ἀλλὰ μετὰ μαζεμένα τά... λουκάνικα ὀ'
ἀρίσω
πόμα τὸ κῆμα νὰ με πάει...».

Τελευταίες προσπάθειες τοῦ Παφλαγόνα· συ-
κοφαντεῖ τὸν ἀντίπαλο:

Παφλ. «Ἐκλεψες τάλαντα πολλὰ τῶν Ἀ-
θηναίων...»

Δημοσθ. (στὸν Ἀγορ.) «Ἐπιασε συκοφαντί-
ας μελέτω»

Ἀγορ. «Ἐσὺ ἔχεις δέκα τάλαντα, τὸ ξέρω,
ἀπ' τὴν Ποτειδαία».

Παφλ. «Κι ἂν ἔχω; Παίρνεις, λέω ἐγὼ, τὸ
ἕνα, νὰ σωπάσεις;». Νέος ξυλοδαμῶς μὲ νικη-
τῆ, ὀριστικὸ αὐτὴ τὴ φράσ., τὸν Ἀγοράκριτο.
Ὁ Χορὸς πανηγυρίζει καὶ λέει στό νικητῆ:
«Γερό κορμί, λεβέντικη ψυχὴ, σωτήρας εἶσαι

τῆς πόλης καὶ τῶν πολιτῶν...
...Ποῦ νὰ θροῦμε γιὰ σένα
παίνεμα ἀντάξιο τῆς τρανῆς χαρῆς πού μας
χαρίζεις;»

Οἱ μέθοδοι τοῦ Κλέωνα ἀποκαλύπτονται: «Μὲ
τοὺς Ἀργίτες τάχα μᾶς φιλιώνει
καὶ κρυφὰ μὲ Σπαρτιάτες ἀνταμώνει».
Μὰ ὁ νικημένος δὲν ἀφίνει τὸν ἀγῶνα — με
κάθε τρόπο:

«Τρέφω ἐθὺς στὴ Βουλὴ νὰ καταγγεῖλω
πὼς εἶστε συνωμότες, πὼς τίς νύχτες
μαζεύεστε στὴν πόλη, μὲ τοὺς Πέρσες
καὶ μετὸ Βασιλιά τὰ κρυφολέτε,
μὲ τοὺς Θηβαίους νὰ σμίξετε τηράτε».

Κι ὁ Δημοσθένης στέλνει τὸν Ἀγοράκριτο γ'
ἀντιμετωπιεῖ τίς συκοφαντίες τοῦ Παφλαγόνα,
τοῦ Σίφουνα καὶ ἄγριου Κυκλώνα, ὅπως τὸν
χαρκτηροῖζει ὁ Χορὸς.

★

Ἀκολουθεῖ ἡ λεγόμενη «παράβαια». Σ' αὐ-
τὴ ὁ Χορὸς θγάζει τὰ προσώπεια κι ἀπειθῶ-
νεται ἄμεσα στοὺς θεατές: ἐπανεῖ τὸ θάρος
τοῦ Ἀριστοφάνη νὰ τὰ βάλει μετὸν Κλέωνα,
δικαιολογεῖ τὸ ὅτι ὁ ποιητῆς μόνο τώρα πα-
ρουσιάζεται μετ' ὄνομά του (γιατὶ ἡ κομηδία
εἶναι... σοβαρὴ ὑπόθεση, χρειάζεται ἀναμφι-
σβήτητὴ πείρα καὶ ικανότητα) καὶ ζητεῖ νὰ τὸν
τιμήσουν μετὸ τὸ πρῶτο βραβεῖο.

Μετὰ ἔχομε τὰ χορικά· σ' αὐτὰ οἱ Ἱππεῖς ἐ-
πανοῦν τὸν Ποσειδῶνα, τοὺς πατέρες των, τὴν
Ἀθηνᾶ καὶ τ' ἄλογα των. Παραθέτομε τὸ
πρῶτο, ἀπ' τὰ καλύτερα λυρικά κομμάτια τοῦ
ποιητῆ:

«Ὡ Ποσειδῶνα, θεὲ τῶν ἀλόγων ἐσὺ, πού σ'
εὐφραίνουν

τὰ χλωμιντρίσματα,
ποδοβολὲς τῶν ἀτιῶν θροντερῆς
πολεμοκάραβα γρήγορα
μὲ μαυρογάλαζα πάνω στίς πλώρες τους ἔμ-
βολα

κι εἶναι πηγὴ πλουτοφόρα,
ἔξουσιντρίσματα
ἀρματοδόξιμον νεαρῶν, ὅπου πᾶν με καμάρι
κι ὅταν ἡ τύχη βαριά τοὺς χιτωπᾷ,
ἔλα σ' ἐμᾶς, στό Χορὸ τὸ δικό μας,
ὄ χρυσοστράιανε, θεὲ τοῦ Σουνίου πολυλά-
τρευτε,

τῶν δελφινῶν Βασιλιά...».
Εὐθὺς μετὰ μπαίνει στὴ σκηνὴ θοιαμβευτῆς
ὁ Ἀγοράκριτος:

«Νίκησα στὴ Βουλὴ καὶ ξέρετέ το».
Καὶ διηγεῖται πὼς ὁ Κλέων κμὲς στὴ Βουλὴ
θροντοῦσε, λόγια

κόντρα στοὺς καθάλλαρηδες πετώντας
τρομερὰ, σὰ γκρομεῖος πού ροβολᾶνε
τοὺς ἔλεε συνωμότες...».

Πῶς ὁ ἴδιος ἔφερε τὸ καλὸ μαντάτο στὴ Βου-
λῆ, πῶς... φτήνναν οἱ σαφέλλες, πῶς ὁ Κλέ-
ων προσπάθησε νὰ ἐμμεταλευθῆτὸ γεγονόσ,
προτεινόντας ἐκατόμβη (=θύσια ἐκατὸ βοδι-
ῶν) καὶ πῶς ὁ ἴδιος, «ἐβλόποντας τίς σβουნიές
νὰ τὸν κούνη» πρότεινε διπλάσιασμὸ τῆς θυ-

σίας ἂν πέσουν οἱ τιμῆς καὶ τῶν ἄλλων ψα-
σιῶν. Ὁ Παφλαγόνας τὰ χάνει καὶ σκαφι-
ζεται νὰ μιλῆσει γιὰ συνθήκη μὲ τὴ Σπάρτη
(εἶμαστε, ἄς μὴ τὸ ξεχνοῦμε, στὴν καρδιά τοῦ
Πελοποννησιακοῦ πολέμου), ἀλλὰ οἱ πεντακό-
σοι τῆς Βουλῆς δὲν δέχονται τώρα πιά συν-
θήκη πού φτήνηναν τὰ τρόφιμα. Τρέχει τότε
κι ὁ Ἀγοράκριτος, ἀγοράζει ὅλα τὰ λάχανα
τῆς Ἀγορᾶς καὶ τὰ προσφέρει δωρο στοὺς πεν-
τακοσίους: ἔτσι «ἐκάμε δική του τὴ Βουλὴ μὲ
σαλάτα μᾶς πεντάρας». Ἡ ὄλη διήγηση ἀπο-
τελεῖ βέβαια παρωδία τοῦ τύπου καὶ τῆς ποιό-
τητος πού εἶχαν ὀρισμένες συνεδριάσεις τῆς
βουλευτικῆς αὐτῆς ὁμάδος.

Ξαναγυρνᾷ κι ὁ Παφλαγόνας «ρούφουλας,
φουσκοθάλασσα... μπαμπούλας». Νέοι παλλη-
καριοὶ καὶ ἀπειλῆς τῶν δύο πλευρῶν (ἂν δὲ
σὲ φάω) — «ἂν δὲ σὲ ρουφήξω»). Τελικὰ ὁ
Κλέων προτείνει ν' ἀπευθυνθοῦν στοὺς Δῆμο τῶν
Ἀθηναίων γιὰ τὴν τελικὴ κρίση. Ὁ Παφλ. ὑ-
ποστηρίζει πὼς ξέρεῖ τί τάισμα θέλει ὁ Δῆμος
(= ὁ λαός).

Ἄγο. «Καὶ τὸν ταίξεις ὅπως οἱ νταντάδες»
μαῶς, τοῦ βάσεις λίγο μὲς στοὺς στόμα
καὶ μέσα σου τὸ τριδιπλο ἐσὺ οἰχνεῖς».

Παφλ. «Μὰ ναί· κι ἀπ' τὴν ξυπνάδα μου,
τὸν σφιγγω ἢ τὸν λασκάρω ὅπως μ' ἀρέσει».

Ἄγο. «Τὴν τέχνη αὐτὴ τὴν ξέρεῖ κι ὁ... ἀ-
παυτὸς μου».
(Μετὰ τὴν ἔγκριση τῆς Βουλῆς, κάθε πρότα-
ση ἐρχόταν στὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου· μόνο
ποὺ ἐδῶ ὁ Δῆμος εἶναι προσωποποιημένος, ἕνα
ρομολιμέντο).

Οἱ δύο ἀντίπαλοι ἀρχίζουν μὲ ἐκφράσεις πα-
θητικῆς λατρείας πρὸς τὸν Δῆμο. Τὸ ἐπιχείρημα
τοῦ Κλέωνα πὼς ἐνεργεῖται τὸ Δῆμο

Παφλ. «Πῆγα μὲ πλοῖο στὴν Πύλο, πού τὴν
εἶχαν
ἀφήσει οἱ στρατηγοί, καὶ τοὺς Σπαρτιάτες
τοὺς ἔφερα ἐδῶ χάμα».

τὸ ἀντικρούει ὁ Ἀγοράκριτος: «Ἐγὼ περῶν-
τας

ἔξω ἀπὸ κάποιο μαγαζὶ τὴ χύτρα
ἔκλεψα πού μαγειρεῖνε ἕνας ἄλλος».
Ἡ κρίση θὰ γείναι στὴν Πινύνα· αὐτὸ φοβάται
κι ὁ Ἀγοράκριτος:

«Σπίτι του, εἶν' ὁ γέρος
πανέξυπνος: σάν κάθετα ὅμως πάνω
στον θρόνο αὐτόν, εἶναι κοντός...».

Νέες συμβουλὲς τοῦ Χοροῦ στοὺν εὐνοοῦμένο
τον: «Ψηλά στις ἀντένες

δελφινόμορφα σῦρε μολύβια βαριά,
καὶ τὴ βάρα σου δίπλα του ρίξε».

Ἐνῶ ὁ Παφλαγόνας εἶχεται στὴν Ἀθηνα: «ἂν
τῆς πόλης αὐτῆς εἰσεργέτηρα ἐγὼ

τὸ λαὸ περισσότερο ἀπ' ὅλους...
νὰ μὲ τρέφει, ὅπως τώρα, τὸ κράτος...

(ἀλλιῶς)... νὰ χαθῶ... νὰ γίνω λουρίδες λου-
ρίδες»,

(ὅπως κόβουμε τὰ δέρματα!), ὁ Ἀγοράκριτος
ὀρκίζεται: «ἂν δὲ σ' ἀγαπῶ, Δῆμε,

νὰ μὲ ρίξουνε κομμάτια.

στὸ τσουκάλι νὰ γίνω θραστός» (σάν πα-
τσῆς!).

Παφλ. «Στὸ δημόσιο ταμεῖο... πολλὸ μάζεψα
χρῆμα,

βασανίζοντας τούτους, ἐκείνους ἐκεῖ
πνίγοντάς τους, ἀπ' ἄλλους ζητώντας».

«Μεγάλο κατόρθωμα» ἀπαντᾷ ὁ ἄλλος: «νὰ
πληραίνει νὰ κλέβεις τὰ ξένα ψωμιά·

καὶ μ' αὐτὰ νὰ κάνεις τραπέζι». Καὶ συνεχίζει
πὼς ὁ Παφλαγόνας ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ λαὸ
τόσο, ὅσο τὸν συμφέρει καὶ τὸν ἴδιο, καὶ πὼς
ἀφήνει τὸ Δῆμο πού ἀγωνίσθηκε στὸ Μαρα-
θῶνα, νὰ κάθεται πάνω στοὺς σκληροὺς ἐκεί-
νους θράχους: «ἐνῶ ἐγὼ μαξιλάρι ἔχω ὀφρεῖ

γιὰ σέ

καὶ σοῦ τὸ 'φερα' νὰ το' γιὰ σῆμα·
κάτσε ἐδῶ μαλακὰ καὶ μὴν τρέιβεις... αὐτὸν
πὺ ἀγωνίσθηκε στὴ Σαλαμίνα».

Κι ὅμως ἐγὼ, ἀντεπιτίθεται ὁ Κλέων, τὸν νοι-
άζομαι ὅσο κανεῖς.

Ἄγο. «Μὰ τότε γιατί,
βλέποντάς τον, ὀχτῶ χρόνια τώρα.²

σὲ φολιῆς, σὲ πύθαρα καὶ τρώγεις νὰ ζεῖ,
λίγο σπλάχνος δὲ νόθεις γιὰ δαῖτον,

καὶ κρατώντας τον μέσα κλειστὸν τὰν τρυ-
γᾶς;»...

Παφλ. «Τῶν Ἑλλήνων νὰ γίνει ἡγεμόνας πο-
θῶ» (εἶναι γνωστὴ ἡ φιλοπόλεμη διπλωματία
τοῦ Κλέωνος). Ἡ ἀπάντησι τοῦ Ἄγο. εἶναι
πὼς ὁ Κλέων εἶχε στοὺς νου τὸν μόνο «ἀπ' τοὺς
συμμάχους δῶρα... νὰ μαζεύει». «Κι ὁ Δῆμος
μὲ τὰ μάτια ἀπ' ἀντάρα πολέμου θολὰ,
τίς δικές σου ἀτιμῆς νὰ μὴ βλέπει·

...τοὺ μισθοῦ τόνε σφιγγεῖ ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ
φτώχεια.

Μὰ ἂν στοὺ χτῆμα του πῶσο γυρίσει, κι ἐκεῖ
ζήσει τέλος μὲ εἰρήνη, καὶ φάει

χλωροῦτρι καὶ πάρει κουράγιο, κι ἐλιὰ
τὸ ψωμάκι του ἀλείψει, θὰ νόσιει

πὼς τὸν γέλας ἐσὺ, κι ἀπὸ τόσα ἀγαθὰ
μὲ τὸ λίγο μισθὸ τὸν στεροῦσες».

Κι ὅταν ὁ Παφλ. ἐπιχειρεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ
τὸ... Θεμιστοκλῆ, τότε ὁ Ἄγο. ἐξαγριώνεται:

πὼς μορεῖ νὰ συγκριθεῖ ὁ Κλέων μ' αὐτόν
πού ξεχείλισε ἀπὸ ἀγαθὰ τὴν πόλη, πού δημι-
ούργησε τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴ ναυτικὴ δυνάμη
τῶν Ἀθηναίων, πού ἔκτισε τείχη, καὶ τελικὰ ἐ-
ξορίστηκε; Ἐνῶ ὁ Κλέων μεταβάλλει τοὺς
Ἀθηναίους εἰς «πολίτες μακροῦς πολιτείας» καὶ
«πλουσιώτατα χαιρέται δειπνα», ἐκδιάζοντας
τοὺς συμμάχους, ὅπως π.χ. τοὺς Μυτιληναίους,
ἀπ' τοὺς ὁποίους ἀπέσπασε ἔτσι 40 μνῆς. «Καὶ
μόνο τὸ κατόρθωμά μου στὴν Πύλο μορεῖ νὰ
σ' ἀποστομώσῃς» κομπάζει ὁ Κλέων. Μὰ ὁ Ἀ-
γοράκριτος δὲν εἶναι κοντός:

«Ἄλτ στις ἀσπίδες πού μοῦ λές' μ' αὐτῆς λα-
βῆ μου δίνεις».

Γιατί, τὸ Δῆμο ἂν ἀγαπᾶς, νὰ τίς κρεμάσεις,
ἔτσι

μὲ πονηριά, μὲς στοὺ ἱερὸ μαζὶ μὲ τὰ λουριά
τους;

Δῆμε μου, αὐτὸ 'να μηχανηθῶ, κάποτε ἂν
θελήσεις

ἔτσι

μὲ πονηριά, μὲς στοὺ ἱερὸ μαζὶ μὲ τὰ λουριά
τους;

Δῆμε μου, αὐτὸ 'να μηχανηθῶ, κάποτε ἂν
θελήσεις

ἔτσι

μὲ πονηριά, μὲς στοὺ ἱερὸ μαζὶ μὲ τὰ λουριά
τους;

Δῆμε μου, αὐτὸ 'να μηχανηθῶ, κάποτε ἂν
θελήσεις

ἔτσι

μὲ πονηριά, μὲς στοὺ ἱερὸ μαζὶ μὲ τὰ λουριά
τους;

Δῆμε μου, αὐτὸ 'να μηχανηθῶ, κάποτε ἂν
θελήσεις

ἔτσι

μὲ πονηριά, μὲς στοὺ ἱερὸ μαζὶ μὲ τὰ λουριά
τους;

Δῆμε μου, αὐτὸ 'να μηχανηθῶ, κάποτε ἂν
θελήσεις

νά του ἐπιβάλλεις μὰ ποιή, τῆ δύναμη δὲ
 θά 'χεις.
 Τὸ βλέπεις πόσους, καὶ γερούς, ὀρέεις το-
 μαράδες' —
 γύρω ἀπ' αὐτοὺς εἶναι σωρὸς μελᾶδες καὶ
 τυράδες' —
 κρυφὴ πατρία εἰν' ὄλοι αὐτοί· κ' ἄν πᾶς ἐσὺ
 ν' ἀγγιγῆς —
 καὶ τοῦ ἐξοστρακισμοῦ σκεφτεῖς νὰ παῖξεις
 τὸ παιχίδι,
 θὰ τρέξουν νύχτα, ἀπ' τὸ ναὸ θ' ἀρπάξουν
 τις ἀσπίδες —
 κ' ὄλων τῶν ἀλευράδικων θὰ πᾶσουνε τις
 πόρτες».

«Δῆμε, μὴν εἶσαι εὐκολόπιστος' ἐγὼ μόνου μι-
 ρίζομαι τις συνωμοσίαι καὶ τις ἀποκαλίπτω»,
 λέει ὁ Κλέων. «Βέβαια, ὅπως αὐτοὶ ποὺ κνη-
 γοῦνε τὰ χέλια, ἀπαντᾷ ὁ ἀντίπαλός του: θο-
 λώνουν τὰ νερά γιὰ νὰ τὰ ψαρεύουν». Κι ἡ
 ἀπόδειξη, ἐνὸς ὁ Παφλαγὼν εἶναι δεγματέμ-
 πορος, δὲν ἐφτιαξε κανένα ζευγάρι παπούτσια
 γιὰ τὸ Δῆμο, ὅπως ὁ ἴδιος ποὺ τὸν προσφέρει
 ἕνα. Καὶ μετὰ τοῦ προσφέρει κ' ἕνα χιτῶνα.
 «Αὐτὰ τὰ κόλπα τὰ χρησιμοποίησα πρώτος ἐ-
 γὼ, διαμαρτυρεῖται ὁ Κλέων. Κι ὁ ἄλλος: «Κά-
 νου ὅπως ἕνας ποὺ ἡ κοιλιά τὸν σφίγγει σὲ
 σμητόσιο,
 ἕνα παπούτσια παίρνει αὐτός' ἐγὼ, δικὴ
 σου τέχνη».

Τότε ὁ Παφλαγὼνας προσφέρει στὸ Δῆμο
 τὸ πέτανο πανωφόρι του, μὰ αὐτὸ... βρωμιᾶει
 τομαράκι. Νέες ἀθροῦσταις προσφορὲς ἀπὸ μέ-
 ρους καὶ τῶν δύο στὸ Δῆμο, ποὺ ἀκόμα δὲν
 ἀποφάσισε μὲ ποιὸν θὰ εἶναι. Ἄπειλές καὶ κα-
 τάρες ὁ Κλέων στὸ Ἄγοράκριτο: «θὰ σὲ κά-
 μω τετήραρχο σὲ σαπιοκάραβο, νὰ βουλιᾶξεις».
 «θὰ σὲ γράψω στοὺς φορολογικοὺς καταλό-
 γους τῶν πλουσίων, νὰ σὲ ξετινάξω οἰκονομι-
 κά». Ὁ Ἄγοράκριτος στὸν Παφλαγὼνα: «Νὰ
 τρηγνίσεις καλαμάρια καὶ νὰ ἔρθουν πρεσβευ-
 τές ἀπ' τῆ Μίλητον μὴ θέλοντας νὰ χάσεις μὰ
 διπλωματικὴν εὐκαιρία καὶ ἐπιθυμώντας νὰ πά-
 ρεις δῶρα ἀπ' τοὺς Μιλησίους, νὰ βιαστεῖς νὰ
 φᾶς τὰ καλαμάρια... καὶ νὰ πηγεις». (Ἡ ὑ-
 πόθεση θυμίζει τὸ τοῦ Καραγιάνη: «Ἄς το-
 νε! θὰ βαράει, θὰ βαράει, θὰ κοραστεῖ, θὰ
 κρωῖσει, θ' ἀρρωστῆσει, θὰ πεθάνει»). «Ἐρω-
 ὄτατα, μὰ τὸ Δία καὶ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τῆ
 Δήμητρα», ἀνακράζει ὁ Χορὸς.

Ὁ Δῆμος ἔχει μὰ πειστέι· καὶ δίνει τὸ δα-
 χτυλίδι — σφραγίδα στὸν Ἄγοράκριτο. Εἶχε
 βέβαια δώσει ἕνα παλιότερο δαχτυλίδι στὸν
 Κλέωνα, κ' ὁ τελευταῖος θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἐπι-
 στρέψει — ἀλλὰ φροντῖνε νὰ τὸ πουλήσει καὶ
 νὰ προμηθευθεῖ ἕνα φτηνὸ. Νέα πάλι προσπά-
 θεια τοῦ Παφλαγὼνα νὰ πείσει τὸ Δῆμο: θὰ
 φέρει τοὺς χρησμοὺς ποὺ προλέγουν τί εἶναι
 συμφέρον γιὰ τὸ λαὸ τῶν Ἀθηναίων.

Ὁ Χορὸς καὶ πάλι ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα του
 — καὶ τῆ χαρὰ του:

«Πόσο χαρούμενο θὰ 'ναί τῆς μέρας τὸ φῶς
 γιὰ ὄλους ποὺ βρῶσκοντ' ἐδῶ,
 μὰ καὶ γιὰ κείνους ποὺ φτάνουνε τώρα,

ὅταν ὁ Κλέωνας χαθεῖ!». Καὶ διηγεῖται πο-
 σο σὰ μαθητὴς ὁ Κλέων ἦταν ἀνεπίδεκτος μα-
 θήσεως στῆ μουσικῇ, τόσο ποὺ ὁ δάσκαλος
 του εἶχε πεῖ: «Ἄρμονία καμμὰ ὁ μικρός/ δὲ
 μαθαίνει... ἐξὸν/ μὲ: τῆ δωροδοκικῇ». (Εἶναι
 γνωστὸ πὼς οἱ ἄρμονιες — οἱ μουσικῆς κλι-
 μακες θὰ λέγαμε σήμερα — χωρίζονταν κατὰ
 τὴν προέλευσίν τους σὲ ἰωνικῇ, δωρικῇ, φρυγι-
 κῇ, λυδικῇ κλπ.).

Πρώτα θέλει ὁ Δῆμος ν' ἀκούσει τὸ χρησμὸν
 ποὺ λέει πὼς αὐτὸς μὲς στὰ σύννεφα θὰ γίνεῖ.
 «Δῆμε, νὰ φροντίζεις τὸ σκύλο», λέει ὁ χρη-
 σμὸς τοῦ Παφλαγὼνα — καὶ σκύλος — φύλα-
 κας τῶν Ἀθηναίων εἶναι ὁ ἴδιος γιατί αὐτὸς
 φροντίζει, ἔτσι ὑποστηρίζει, τὰ ἀθηναϊκά συμ-
 φέροντα. «Δῆμε, πρόσεξε τὸ σκύλο», λέει ὁ
 χρησμὸς τοῦ Ἄγοράκριτου, γιατί ὁ σκύλος —
 Κλέων σου τρώει τὸ φαγητὸ ποὺ σοῦ ἀνήκει.
 Ἄλλος χρησμὸς τοῦ Παφλαγὼνα: «Μὲς στὴν
 Ἀθήνα θὰ γεννηθεῖ λιοντάρι· πύλαγέ το σὲ
 ξύλινο τεῖχος καὶ συδερόδετους φύλους». «Εἶ-
 μαι τὸ λιοντάρι ποὺ προστατεύει τὴν Ἀθήνα»
 λέει ὁ Κλέων. «Καὶ τὸ ξυλοσυδερόνιο τεῖχος
 εἶναι τὸ ὄργανο βασανισμοῦ, ποὺ ζῆται νὰ σὲ
 κλείσουν ὁ χρησμὸς» τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Ἄγορά-
 κριτος. Οἱ χρησμοὶ τῶρα τοῦ Ἄγοράκριτου:
 «Δῆμε, μὴ σὲ γελᾶσει τ' ἀλεπόσκυλο» ἀλεπό-
 σκυλα εἶναι τὰ καράβια (γοργὰ σὰ σκύλος, μὲ
 ναῦτες πονηροὺς σὰν ἀλεπούδες) ποὺ ὁ Κλέων
 τὰ χρησιμοποιοῦσε νὰ μαζεύει φόρους ἀπ' τοὺς
 συμμάχους. Κι ὁ δεύτερος χρησμὸς:

«Ἄπ' τὴν Κυλλήνη καλὰ προσφύλάξου». Ἡ
 ἐρμηνεία του:

«Τὸ χέρι αὐτουνοῦ (= τοῦ Κλέωνα) τ' ὄνο-
 μάξει Κυλλήνην
 κ' εἶναι σωστό' μέσα του ὅλα κυλᾶνε, κυλᾶ-
 νε, κυλᾶνε».

Οἱ χρησμοὶ εἶναι ὑπὲρ τοῦ Ἄγοράκριτου. Μία
 τελευταία, ἀπελυμένῃ, προσπάθεια τοῦ Πα-
 φλαγὼνα: «Θὰ κερδίσει ὅποιος ἐτοιμάσει κα-
 λύτερο τραπέζι τοῦ Δήμου». Παραεβάλλεται ἕ-
 να χορικὸ' οἱ Ἰππεῖς κατηγοροῦν τὸ Δῆμο γιὰ
 εὐκολοπιστία — εὐκόλα γίνεται θῆμα τῶν παι-
 πόνηρων. Μὰ ὁ Δῆμος:

«Ἐπίτηδες/ καμῶνομαὶ τὸ βλάκα./... Μὰ ἔ-
 πεῖτα/ τὸ σῶμιο τῆς δικαστικῆς/ κλήτης τοὺς
 χῶνω στὸ λαμῶ/ κ' ἔτσι τοὺς κᾶνω νὰ ξε-
 νων/ αὐτὰ ποὺ μοῦ 'χουν κλέψει». Καὶ καθὼς
 οἱ δύο προσφέρουν τὰ καλὰ τους (ζωιθαρόφωνο
 ἀπ' τὴν Πύλο μπιζελόφαθα κ.ἄ.τ. παστὸ, γαρ-
 δοῦμπες — προσηφῶρ, τὸ τελευταῖο, τοῦ Ἄ-
 γοράκριτου) ἀποσχολεῖ ὁ ἀλλαντοπώλης τὸν
 Κλέωνα καὶ μὲ τρόπο πονηρὸ ποὺ κλέβει τὸ
 πιάτο μὲ τὸ λαγὸ καὶ τὸν προσφέρει στὸ γερο
 Δῆμο' διαμαρτυρεῖται ὁ Παφλαγὼνας πὼς τοῦ
 κλέψαν τὸ δικὸ του πιάτο.

Ἄγορ. «Δὲν ἔκαμες καὶ σὺ στὴν Πύλο τὸ
 ἴδιο»;

Ὁ Δῆμος ἀποφασίζει νὰ ψάξει στὰ καλάθη
 τῶν δύο ἀντιπάλων, γιὰ νὰ μὴν ξανασημιβοῦν
 ἀπάτες καὶ κλοπές. Τοῦ Ἄγοράκριτου τὸ κα-
 λάθι εἶναι ἀδειανό, τὰ ἔχει ὅλα προσφέρει στὸ
 Δῆμο. Τοῦ Κλέωνα εἶναι ἀκόμα γεμάτο: κ' ἔ-

γει πολύ περισσότερα απ' όσα πρόσφερε στο
Δήμο. Θυμωμένος στρέφεται στον Παφλαγό-
να:

«Μ' έκλεβες έτσι, άρχρεις, και με γελούσες;»
Παφλ. «Έκλεβα, ναι, μά για καλό του κρά-
τους!»

Τότε ο Παφλαγόνας προσφεύγει στον τελευ-
ταίο χρησμό: θά νικηθεί, έλεγε ο Δελφικός 'Α-
πόλλων, από κάποιον που φοίτησε στις ψηστα-
σιές με δάσκαλους τους γρόθους, που γυμνά-
σθηκε όταν κλέβει να όρχίζεται πώς είναι τί-
μος, και που πουλάει πατάα στις πύλες της πό-
λεως. 'Ο χρησμός ταιριάζει άπόλυτα με τις
άπαντήσεις του άλλαντοπάλη — κι ο Παφλα-
γόνος εγκαταλείπει τον άγωνά με συντριβή.
Παραδίδει το στεφάνι στο νέο νικητή: «Στε-
φάνι, χαιρέ, άχ, άθελα σ' άφίνω»

άλλος θά σ' έχει άδύνατο πού κλέφτης
άπό μέ, μά μπορεί πού τυχερός».
Τώρα πιά ο νικητής άποκαλύπτει το όνομά
του — τον λένε 'Αγοράκριτο (= ο κριτής
στην αγορά) — και ύπόσχεται στο Δήμο:
«Τόσο θά σέ φροντίζω, Δήμε, πού άλλος
καείς ποτέ δε βρέθηκε θά πεις
στόν... Κεχηναίων την πόλη άνώτερός μου».

★

'Η σκηνή άδειάζει' μένει στην όρχήστρα ο
Χορός. Στο κομμάτι του σατιρίζει κι έπαινει
πρόσωπα και πράγματα.

«Μη σās κακοφαίνεται όταν σατιρίζουν τους
καούς'
είναι μία τιμή στους τίμους τούτο, άν τó
καλοσκεφτείς»

Χτυπά επίσης τον 'Υπέροβολο, άλλο διαδόητο
δημαγωγό που έτοιμαζόταν να πάρει τη θέση
του Κλέωνα.

'Ο 'Αγοράκριτος βγαίνει λαμπροντυμένος κι
όδηγει ένα νεαρό παυδί στην άκμή της ήλι-
κίας: είναι ο Δήμος' ο 'Αγοράκριτος τον έψη-
σε και τον ξανάντωσε, όπως λέει ο μύθος ότι
έκαμε ή Μήδεια. Μαζί του παρουσιάζεται και
μά φραία γυναίκα, ή 'Αθήνα — όπως ήταν τά
παλιά καλά χρόνια με τó Μιλτιάδη και τον
'Αριστειδή, άστυραφτερή πολιτεία με στεφάνι
άπό γιούλια». Κι ο Δήμος «μέσ στην άρχαία
του στολή λαμπερός

με τζιτζίκια χρυσά³ στολισμένος,
μυρωμένους με μύρα, με ειρήνης σπονδες».
'Ο 'Αγοράκριτος τού έξηγει πόσο ξεμωραμένα
συμπεριφερόταν πριν, κάτω απ' την έξουσία
του Παφλαγόνα: και τώρα θ' αλλάξει στάση:
όσο εκδιάζουν τά δικαστήρια, θά ρίχνονται στο
βάραθρο. Οί κοπιηλάτες των καραβιών θά πλη-
ρώνονται δίκαια, γιατί τó άξίζουν. Και δε θά
γλυτώνουν τη τιμωρία κάποιου σαν τον Φαίακα
τό σοφιστή, κι άς Ξέρει «λογοσυνηριμική και
συλλογιστική,

γνωμοκοπιαστική, αντιροητική,
τών διακοπών άποστομωτική».

Τέλος τού παρουσιάζει ο 'Αγοράκριτος μάν
άλλην φραία κοπέλλα, τη «συνθήκη ειρήνης
τών τριάντα έτών» την κρατούσε ο Παφλαγό-

νας κομμμένη, για να μήν την έχει ο Δήμος.
'Όσο για τον Παφλαγόνα, τιμωρία του να
πουλά λουκάνικα (άπό κρέας γαδουριού!)
στις πύλες. Κι εκεί δίνει διαταγή να
τον όδηγήσουν «για να τον βλέπουν/ οί
Ξένοι μας (=όηλ. οί μέτοικοι 'Αθηναίοι) πού
αυτός τούς τυραννούσε». Ένώ ο 'Αγοράκριτος,
ντυμένος πράσινη στολή, θά συνοδεύσει τó νέο
Δήμο στο πριτανείο.

'Ετσι τελειώνουν οί 'Ιππείς. 'Ο 'Αριστοφά-
νης δε σταμάτησε τις επιθέσεις του κατά τού
Κλέωνος' στους «Σφήρες» μάλιστα τά βασικά
πρόσωπα είναι ο γέρως Φιλοκλέων κι ο νεο-
ρός Βδελυκλέων (= ο έχθρός τού Κλέωνος).
[''Ο ίδιος ο ποιητής σε νεώτερη κομωδία του
ύποστηρίζει πώς, σ' εποχή πού ο Κλέων βρί-
σκοταν στο ψηλότερο σημείο της δυνάμεώς
του, αυτός «τόν κτύπησε στην κοιλιά, κι έννοιε
τους 'Ιππείς»]. 'Όπως είναι φυσικό ή άριστο-
φάνεια σάτιρα βοήθησε στον κλονισμό τού κύ-
ρους τού δημαγογού.

Στό σημερινό μας κομμάτι δε μιλήσαμε έ-
μεις, μά ο 'Αριστοφάνης με τη βοήθεια τού
μεταφραστή του. Σε μās ανήκουν μόνο οί συν-
δέσεις και ή παρουσίαση. 'Ελπίζω όμως πώς
θά μās δοθεί κι άλλη φορά ή ευκαιρία ν' ά-
σχοληθούμε με τον άρχαίο κομικό πού συνδυά-
ζει καθαρό μυαλό, πνεύμα σατιρικό και πηγαίο
λυρισμό.

ΑΝΤ. Η. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1. 'Η μετάφραση είναι τού Θρ. Σταύρου, 'Α-
θήνα 1967.
2. Έννοιε τó χρονικό διάστημα 431—424 π.Χ.,
στην α' φάση τού πολέμου.
3. Τά χρυσά τζιτζίκια ήσαν τó παραδοσιακό
κόσμημα των 'Αθηναίων.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Κάποι' ο Για

ο Γιάννης ο νταής

πήρε μία σπάθα, σπάθα μυτερή

πήρε τά μάτια του, τά δυό του τά ποδάρια

κι άνέβηκε στού 'Όλυμπο

τού 'Όλύμπου την κορφή

κι ή μάνα του τού φώ

τού φώναξε μονάχα:

ώχου βρε Γιάννο

Γιάννο, άνταράόγιαννε, πολεμιστή.

ΚΩΣΤΑΣ ΛΟΓΓΑΡΑΣ